

Zmena zodpovednosti v hospodárení vodou

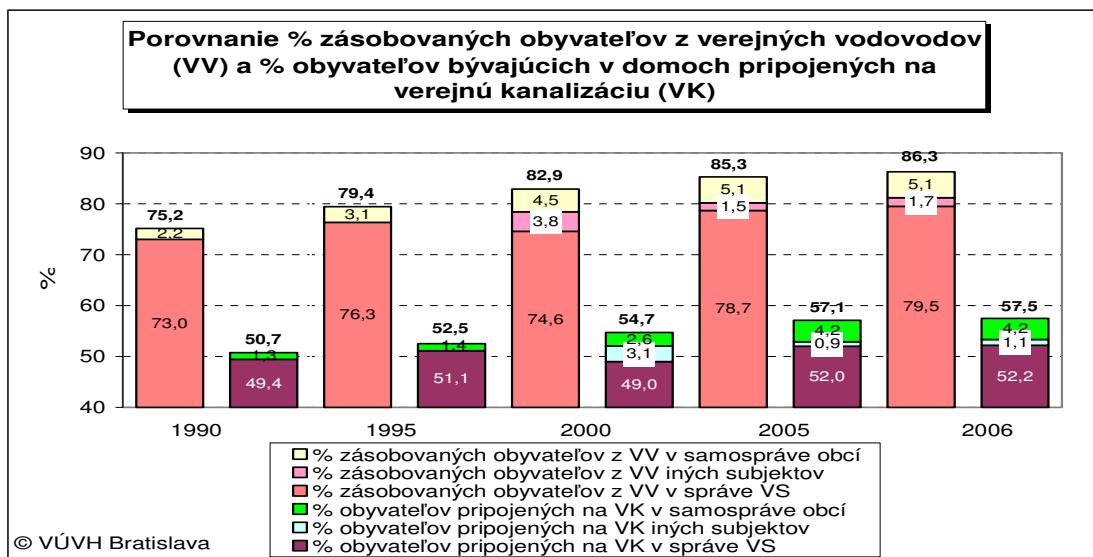
Nie voda, ale deľba moci (vplyvu), zlyhanie inštitúcií, ignorovanie základných potrieb občanov, nerovnosť a chudoba sú hlavným problémom

- Na rozdiel od vojen, prírodných katastrof, nie je „vodná kríza“ (Správa o vývoji ľudstva – OSN) predmetom titulkov médií, predmetom osobitnej pozornosti verejnosti. Rovnako ako hlad, tak aj prístup a hospodárenie s vodou je krízou, ktorá sa odohráva na pokraji záujmu spoločnosti. Reálne však existuje a existuje aj v Európe. Podľa správy Európskej komisie (07/2007) nedostatkom vody trpí 10% plochy Európy a 16,5% obyvateľstva a suchom 15% plochy a 17% obyvateľstva. Cena za obdobie sucha za posledných 30 rokov sa odhaduje na 100 mld. Eur. Ak sa nič nebude diať, očakáva sa v roku 2070, že problém s vodou bude mať 34-36% povodí v Európe.
- Vody je na svete, rovnako ako na Slovensku, dostatok. Sú oblasti, kde spotreba dosahuje 1400 l/osoba/deň, v USA 400 l/osoba/deň, v Európe cca 200 l/osoba/deň. V mnohých oblastiach však nie je zabezpečených ani minimálnych 20 l/osoba/deň. Ani na Slovensku. Problémom je jej dostupnosť, najmä pre obyvateľov chudobných regiónov.
- Rastúce obavy z klimatických zmien, zo sucha, ale aj z povodní, ktoré sa týkajú aj Slovenska, sú dôsledkom zlyhania existujúcich inštitúcií a zlých politických rozhodnutí. Dôkazom zanedbávania problémov ľudí je aj rast nákladov na odškodnenie po povodniach, ktoré v skutočnosti aj tak vôbec nezohľadňuje spôsobené škody a výška je zdôvodňovaná finančnými možnosťami štátneho rozpočtu.

*Ako je inak vysvetliteľné, ak sa v koncepcii vodohospodárskej politiky do roku 2015: „Potreba finančných prostriedkov na realizáciu Programu protipovodňovej ochrany SR do roku 2010“ je 20,766 mld. Sk. **Zdroje však nie sú zabezpečené a ani garantované.**“ Kto ich má garantovať a zabezpečiť ak nie centrálna a lokálna vláda a parlament, ktoré majú minimalizovať nebezpečenstvo, ohrozujúce občanov?*

Zabezpečenie ochrany, bezpečnosti a zabezpečenie kvalitného života je jednou z hlavných požiadaviek občanov.

Úlohou verejnej správy je služba občanovi. My si volíme svojich zástupcov, veriac, že budú hájiť naše záujmy a v náš prospech používať naše dane a odvody. Ako je teda možné, že v 21.storočí, 13 % občanov Slovenska nemá prístup k verejnému vodovodu a 42,5 % obyvateľov ku kanalizácii, v niektorých regiónoch až 70%.

Problémom je dnešná nezodpovednosť pri spotrebe nám daných darov, necitlivá spotreba všetkého, čo na prvý pohľad nič nestojí, alebo veľmi málo.

„Do hrubého národného produktu (HNP), ktorý má byť hlavným meradlom života spoločnosti sa započítava znečisťovanie ovzdušia, reklama na cigarety, deštrukcia lesov, znečisťovanie vôd, výroba zbraní hromadného ničenia. Do HNP sa však nezahŕňa zdravie, kvalita prostredia v ktorom žijeme, bezpečnosť, ale ani morálka verejných činiteľov“ (Robert. F. Kennedy)

- Stačí sa pozrieť okolo seba ako doma hospodárime s vodou, ako splachujeme pitnú vodu v záchodoch, ako ňou polievajú občania záhrady. Ako nám nevadia 20 – 30% straty pitnej vody vo verejných vodovodných potrubiach.
 „ V mestskom prostredí, kde je skúsenosť s vodou limitovaná na čisto materiálový úžitok a experimentálna skúsenosť s vodou je na úrovni použitia vodovodného kohútika a odtoku, bez vedomia akejkoľvek súvislosti o tom, čo sa stalo a čo bude nasledovať, je dôležitosť a zodpovednosť hospodárenia s vodou, životne dôležitým elementom, prakticky nulová“ (Eckhart Hahn, „Sedem orientačných bodov pre ekologické plánovanie“)
- Stačí si všimnúť, často pri zdravému rozumu podporovaný priestorový rozvoj našich miest a obcí, ktorí nerešpektuje prírodné zákonitosti.
- Stačí si všimnúť a zamyslieť sa na nad nezodpovednosťou mnohých vlastníkov pozemkov

Ak rešpektujeme princíp federalizmu (subsidiarity), je zrejmé, že problémy sa majú riešiť čo najbližšie k občanovi.

- Rozsah právomocí, kompetencií obcí v oblasti vodného hospodárstva samosprávy je však nedostatočný. Starosta obce, je ten prvý, na ktorého sa občania obracajú v prípade problémov, v prípade povodní. Obec však nemá v rukách dostatočné nástroje. Ani preventívne, napríklad v starostlivosti a správe malých vodných tokov, ale ani pri odstraňovaní následkov povodní. Ani kompetenčné ani finančné.

Decentralizácia a rozvoj partnerstva

V správe o vývoji ľudstva (OSN), rovnako ako v cieľoch Millenia, je zakotvený cieľ č. 8: „Decentralizáciou, rozšírením kapacít a finančných zdrojov posilniť miestne samosprávy a miestne spoločenstvá, pričom je potrebné dať k dispozícii minimálne 1% HDP pre oblasť zásobovania vodou a odkanalizovania“

Na Slovensku máme od tohto cieľa ešte ďaleko :

- keď ZMOS ponúkol na minuloročnej konferencii o vode partnerstvo štátnym orgánom a vedeckým inštitúciám, nepodarilo sa túto výzvu, myslím si pre všetkých prospešnú, dostať ani do záverečnej deklarácie,
- výdavky slovenských štátnych rozpočtov ani zďaleka nedosahujú hodnotu 1% HDP na vodné hospodárstvo. Ešte šťastie, že nám pomôžu občania iných štátov EÚ. Iste môže odznieť argument o tom, čo si môže naša ekonomika dovoliť. Práve v časoch nedostatku sú nevyhnutné priority. Nemôže byť prioritou všetko. Voda je základom života a preto priorita priorít verejného sektora. Ako môže existovať rovnosť šancí, keď niekde nemajú vodu, alebo ich každým rokom vytopí.

Nová paradigma si vyžaduje nový spôsob prístupu, rozmýšľania, zmenu právomocí a zodpovednosti, ale aj zmenu prerozdelenia verejných financií

- hlavným posolstvom novej vodnej paradigmy je, podľa mňa, apel na náš zdravý rozum, na vnímanie súvislostí rozhodnutí a na mobilizáciu občanov, aby sa stavali proti zlým politickým a ekonomickým rozhodnutiam, ktoré veľmi často robia centrálné, ale aj lokálne vlády, pod tlakom občanov a zájmových skupín.
- základom zmeny je obnoviť malý vodný cyklus cestou realizácie plošných opatrení v katastrálnych územiach miest a obcí,

- potreba získať z každej kvapky vody maximálnu sociálnu, environmentálnu i ekonomickú hodnotu znamená urgentnú potrebu *zvýšenia produktivity vody*. Žiada viacnásobné využívanie vody (ako integrované systémy využitia vody v domácnosti a pri pestovaní rastlín) a skvalitnenie riadenia využívania vody.
- Riešenie, ktoré môže ovplyvniť kvalitu životného prostredia nielen v konkrétnom území, ale má svoj regionálny a nadregionálny dosah. Jej aplikácia si však vyžaduje:
 - i. zmenu spôsobu nášho rozmýšľania, pri hospodárení s vodou, najmä s pitnou vodou, pri využívaní zrážkovej vody, pri využívaní podzemnej a termálnej vody, pri využívaní potenciálu vodných tokov,....
 - ii. zmena rozmýšľania pri urbanizácii územia a tu musia predstavitelia samosprávy podstatne viac zvažovať spôsob a formy zástavby v ich katastroch.

Nerozumná zástavba v katastrálnych územiach spôsobuje ekonomické aj environmentálne problémy. Plošné rozširovanie zastavných území, namiesto ich intenzifikácie, nielen obmedzujú obnovovanie malých vodných cyklov, ale zvyšujú náklady na prevádzku a ochranu miest.

- iii. prerozdelenie kompetencií a financií, zodpovednosti a právomocí a posilnenie vplyvu občanov a miestnych samospráv, čím sa posunieme z vertikálne a rezortne riadeného štátu na riadenie horizontálne integrované, s výraznejším vplyvom občanov. To umožní lokálny integrovaný manažment povrchových a dažďových vôd
- iv. vytváranie partnerstiev, „samosprávu povodí“. Problém s vodou je síce lokálny, ale jeho lokálne riešenie často neexistuje. A už vôbec nie v štruktúre nášho osídlenia. Preto sa musia obce, mikroregióny spájať a hľadať spoločnú reč najmä preto aby výsledkom ich lokálneho riešenia neboli negatívne externality.
- v. presadzovanie, zo strany obcí ako akcionárov vodárenských spoločností, deleného systému záasobovania vodou (pitnej a dažďovej)
- vi. preferenciu decentralizácie čistenia splaškového a dažďového, pri využití recyklácie
- vii. prehodnotenie skutočnej ceny vody. Z mnohých štúdií vyplynulo, že práve nízka cena spôsobuje mrhanie vodou a cena usporého litra vody voči dodanému litru je 3 – 10 násobne vyššia
- viii. viac verejných financií do oblasti „voda“

Ak hovoríme o potrebe navýšenia finančných zdrojov do oblasti nakladania a hospodárenia s vodou, neznamená to zachovanie súčasnej štruktúry ich využitia.

- Protipovodňové opatrenia nie je iba monitoring, budovanie hrádzí. Sú veľmi dôležité pre časť územia pre časť obyvateľov, ale to nestačí.
- Na Slovensku je v tejto oblasti systém stále centralizovaný, preferujú sa štátne organizácie, preferuje sa líniová ochrana a bodové stavby a odškodňovanie následkov trvá prídlho. Aj z vodohospodárskej koncepcie do roku 2015, cítiť, že sa orientuje vo svojich realizačných opatreniach najmä na riešenie následkov a menej na plošné odstraňovanie príčin. Všetky investície, a nemalé, smerujú do budovania hrádzí, ale minimálne na plošnú prevenciu.
- Je nevyhnutné, aby centrálna vláda prišla s novými iniciatívami, s novými podpornými programami na financovanie plošnej ochrany územia pred povodňami, na vytvorenie podmienok pre integrovaný manažmet podzemných a povrchových vôd. Jedným z príkladov možnosti pre veľký počet „malých“ riešení je „program obnovy dediny“ zo susedného Rakúska. Práve ten môže umožniť lokálne riešenia ochrany, prevencie, efektívnejšieho využívania vody, jej zadržiavania v území,.....

O tom, akí sú ľudia zraniteľní, ak v oblasti hospodárenia s vodou prijali zlé rozhodnutia predstavitelia ich štátov a ak ich aj realizovali, svedčia príbehy viacerých civilizácií v minulosti, ale aj v súčasnosti

- Prebiehajú klimatické zmeny, narastá tlak na zásoby čerstvej pitnej vody, rozširujú sa oblasti sucha, opakujú sa čoraz častejšie povodne. Môže sa stať, že „vodná kríza“ bude tým najťažším problémom ľudstva v 21. storočí. Aj keď sa nám na Slovensku môže zdať, že sa nás to netýka, zlé sa ľahko stane. Kto pred pár rokmi venoval pozornosť upozorneniam na možné problémy s povodňami? Ako preventívne reagovala spoločnosť? Všetkému sa nedá vopred zabrániť, ale ak existujú možnosti ako zmierniť následky katastrof, je nevyhnutné sa nimi zaoberať.
- Nestačí, aby riešenie problému bolo prioritou ministra životného prostredia. To je kliše centrálnych vlád desiatky rokov. Za ním nasleduje povestná veta : „realizácia závisí od finančných možností“. Exekutívy si môžu zvaľovať zodpovednosť jedna na druhú. Zlyhanie sa však týka našich volených predstaviteľov. Je to ich úloha a zodpovednosť, aby riešili najmä problémy súvisiace s našou bezpečnosťou a kvalitou života. Je to úloha tých čo schvaľujú prerozdelenie verejných financií.